

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата педагогічних наук, доцента,
завідувачки кафедри іноземних мов Сумського національного аграрного
університету

Клочкової Тетяни Іванівни

на дисертаційне дослідження Тригубчак Олени Валеріївни
**«Організаційно-педагогічні засади інтеркультурної освіти
в Італійській Республіці»,**

представлене на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки,
галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

1. Актуальність теми рецензованої роботи та зв'язок із планами відповідними галузям науки

Актуальність обраної теми мотивується необхідністю акцентування уваги на проблемі інтеркультурної освіти. Інтеграційні процеси, які відбуваються в Україні, в контексті її входження в європейський освітній простір, модернізація освітньої системи відповідно до загальноєвропейських підходів вимагають оновлення змісту освітньої галузі, що потребує врахування вимог часу та потреб соціально-економічного розвитку. Відтак, важливим є посилення міжнаціональних взаємовпливів і взаємозв'язків освітніх систем, оскільки розвиток освіти можливий лише на основі взаємозбагачення та взаємодоповнення. Тому в умовах глобалізації та інтеграції необхідним стає розроблення національних систем освіти та виховання особистості, спільною рисою яких повинно бути врахування неоднорідності членів кожного суспільства.

Таким чином, питання інтеркультурності слід розглядати як один із важливих напрямів у розвитку української системи освіти, яка орієнтується на

вироблення виховної моделі, відкритої до впливів різних культур та готової до діалогу з ними та водночас необхідності збереження власної самоідентифікації.

Актуальність дослідження також підтверджується низкою суперечностей, які було визначено авторкою, а саме:

- між потребами у створенні сприятливого середовища для провадження інтеркультурної освіти та недостатнім розвитком механізмів його створення;
- між високим рівнем розроблення теоретичних засад інтеркультурної освіти, що має місце у світовій педагогічній науці, та недостатньою розробленістю цих проблем у вітчизняній теорії освіти;
- між позитивним італійським досвідом упровадження інтеркультурної освіти та недостатнім рівнем його дослідження та використання в Україні.

Отже, соціально-педагогічна значущість означеної теми, наявність низки суперечностей та невирішених завдань у теорії та практиці мистецької освіти зумовлюють актуальність дисертації Олени Валеріївни Тригубчак «Організаційно-педагогічні засади інтеркультурної освіти в Італійській Республіці».

На користь актуальності обраної для дисертаційного дослідження проблеми свідчить і те, що роботу виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки ННІ педагогіки та психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка і становить складову комплексного дослідження з теми «Теоретичні та методичні засади інноваційного розвитку освіти у національному, європейському та глобальному контекстах» (номер державної реєстрації роботи: 0121U107883).

2. Ступінь обґрунтованості наукових понять, висновків і рекомендацій.

Позитивним є те, що у процесі викладу основних наукових результатів у тексті дисертації чітко простежується прагнення авторки розв'язати окреслені

суперечності, що є одним із найсуттєвіших показників якості проведеного дослідження. З метою реалізації завдань дослідження, дисертантка доводить свої наукові передбачення на основі теоретико-методологічного опрацювання даних наукових та нормативно-правових джерел. Варто відмітити ефективність вибору методів отримання та опрацювання інформації. Структура дисертації виправдана логікою дослідження.

У вступі представлено актуальність теми дослідження, коректно визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, комплекс взаємодоповнюючих методів, окреслено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; наведено дані про апробацію одержаних результатів, що дозволяє охарактеризувати науково-понятійний апарат як продуманий і обґрунтований. Як результат реалізації завдань, зазначених здобувачкою, здійснено дослідницький пошук, реалізований у змісті розділів дисертаційного дослідження.

Відповідно до завдань дослідження найбільш істотними результатами вбачаємо такі:

1) Розкриття сутності ключових для дослідження понять: культура, інтеркультурність, інтеркультурна освіта дало змогу автору окреслити їх тлумачення як з позицій українських дослідників, так і закордонних, зокрема італійських, що уможливило порівняльний аналіз тлумачення понять з огляду на відмінність та схожість поглядів на ключові аспекти інтеркультурної освіти.

2) Розкриття чинників становлення й розвитку інтеркультурної освіти в Італійській Республіці дало змогу дійти висновку, що поодинокі вкраплення інтеркультурності в систему освіти пов'язані з поваленням фашистського режиму та запровадженням республіканської системи правління в країні. Основними етапами визначено такі: I етап (1948-1979) – зародження інтеркультурної освіти; II етап (1980 – 2000) – активності провадження інтеркультурної освіти; III етап – (2001 – дотепер) – популяризації.

3) Узагальнення досвіду організації інтеркультурної освіти сприяло визначенню нормативних, змістових та методологічних засад. Установлено, що

основними нормативними засадами інтеркультурної освіти стали залучення іноземних студентів до обов'язкової освіти; упровадження в систему освіти інтеркультурного діалогу та демократичного співіснування; формування рівного ставлення до людей незалежно від раси та етнічного походження; заходи стимулювання проєктів, пов'язаних із зонами ризику із сильним імміграційним потоком. З'ясовано, що основними змістовими пріоритетами діяльності закладів освіти на засадах інтеркультурності в Італійській Республіці стали розширення програм з інтеркультурної освіти на бакалаврському та магістерському рівнях університетів Італії; упровадження навчальних курсів з інтеркультурної освіти до університетських програм; диверсифікація навчальних тем вивчення інтеркультурних курсів; активізація та інтенсифікація вивчення іноземних мов; надання особливого статусу італійській мові; підвищення рівня підготовки вчителів до здійснення інтеркультурного навчання; забезпечення інтеркультурної складової в освітніх компонентах; розроблення концепції підготовки фахівців до інтеркультурної освіти. Виявлено провідні методи (кооперативне навчання, проблемно-орієнтоване навчання, проблемне навчання, навчання, засноване на діалозі) та практичні концепції (визначення й розуміння навчальної групи; вибір середовища, придатного для навчання; розвиток критичного духу; стимулювання цікавості; стимулювання творчості; мікро-макро підхід; міждисциплінарний підхід; перехід від культури індивідуалізму до культури партнерства; три часові виміри; історичність знання; управління конфліктами; вирішення питань національної або культурної ідентичності; введення елементу змін; заохочення оптимізму і вдячності; побудова особистих стимулів на основі досвіду; симуляційна діяльність; стимулювання активної відданості; мережування; використання ресурсів; використання ЗМІ) інтеркультурної освіти в Італійській Республіці.

4) Визначення організаційно-педагогічних засад інтеркультурної освіти в Україні й окреслення шляхів імплементації прогресивного досвіду досліджуваного питання в українському освітньому просторі надає роботи

практичної спрямованості та засвідчує її інтеграційний компаративний характер.

Здобутки дисертантки з необхідною повнотою викладено в дисертаційному дослідженні та публікаціях, зарахованих за темою дисертації, обсяг яких та кількість відповідають вимогам МОН України щодо висвітлення основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Це дає підстави стверджувати, що результати роботи є достатньо обґрунтованими й достовірними.

Вивчення наукових джерел (388 найменувань, з них 310 іноземною мовою) допомогло розв'язати завдання дослідження разом із комплексом взаємодоповнювальних методів. Дисертацію виконано на належному науковому рівні. Здобувачка володіє теорією досліджуваної проблеми та методами її дослідження. Анотації, подані українською та англійською мовами, відображають зміст дисертації, істотні її аспекти та основні положення. Рівень апробації результатів дослідження підтверджується участю дисертантки у 5 науково-практичних конференціях різного рівня.

Узагальнення результатів наукового пошуку дало змогу обґрунтувати власні наукові результати. Висновки, сформульовані авторкою, у цілому відповідають поставленим завданням дослідження та репрезентують основні наукові авторські напрацювання. Рекомендації відображено у визначених авторкою перспективних напрямках творчого використання окреслених ідей та здобутків Італійської Республіки в українському освітньому просторі, зокрема: унормувати сутність поняття «інтеркультурна освіта» на законодавчому рівні (законодавчий аспект); окреслити повноваження університетів щодо реалізації інтеркультурної освіти на рівні регіону (законодавчий аспект); удосконалити нормативно-правову базу щодо діяльності закладів вищої освіти в напрямі інтеркультурної освіти на державному рівні (законодавчий аспект); визначення механізмів залучення представників національних меншин до розробки й перегляду навчального плану певної спеціальності (процесуальний аспект); забезпечення умов, необхідних для створення інтеркультурного освітнього

середовища в межах закладу освіти (процесуальний аспект); підвищення якості вищої освіти шляхом інтеграції до неї полікультурної освіти (процесуальний аспект) тощо.

Безсумнівним здобутком автора є введення до наукового обігу маловідомих і раніше невідомих іншомовних джерел, історичних документів та фактів, що стосуються особливостей інтеркультурної освіти в Італійській Республіці.

3. Наукова новизна результатів дослідження

Дисертаційна робота О. В. Тригубчак є комплексним дослідженням, у якому *вперше*: цілісно з'ясовано організаційно-педагогічні засади інтеркультурної освіти в Італійській Республіці. У межах характеристики теоретичних засад досліджуваного феномену, схарактеризовано понятійно-термінологічний апарат дослідження («організаційно-педагогічні засади інтеркультурної освіти») та виокремлено етапи становлення інтеркультурної освіти в Італійській Республіці: I етап (1948-1979) – зародження інтеркультурної освіти; II етап (1980 – 2000) – активності провадження інтеркультурної освіти; III етап – (2001 – дотепер) – популяризації. Окреслено нормативні засади інтеркультурної освіти, зокрема проаналізовано нормативно-правові документи, у яких визначено основні аспекти упровадження інтеркультурної освіти. На прикладі університетів Італійської Республіки (Університет Трієста, Університет Падї, Міланський університет, Університет Неаполя «L'Orientale») виявлено змістові засади інтеркультурної освіти в Італійській Республіці: розширення програм з інтеркультурної освіти на бакалаврському та магістерському рівнях університетів Італії; упровадження навчальних курсів з інтеркультурної освіти до університетських програм; диверсифікація навчальних тем вивчення інтеркультурних курсів; активізація та інтенсифікація вивчення іноземних мов; надання особливого статусу італійській мові; підвищення рівня підготовки вчителів до здійснення інтеркультурного навчання; забезпечення інтеркультурної складової в освітніх компонентах; розроблення концепції підготовки фахівців до інтеркультурної

освіти. З'ясовано методологічні засади інтеркультурної освіти в Італійській Республіці: концепція інтеркультурної освіти; навички, які розвивають здобувачі освіти на засадах інтеркультурної освіти; цінності, які формуються у процесі здійснення інтеркультурної освіти; провідні методи інтеркультурної освіти; практичні концепції інтеркультурної освіти. Визначено можливості використання прогресивного досвіду італійської системи освіти в аспекті досліджуваної проблеми в Україні.

Уточнено науковий зміст основоположних понять дослідження «культура», «інтеркультурність», «інтеркультурна освіта».

Подальшого розвитку дістала характеристика методів інтеркультурної освіти Італійській Республіці.

У науковий обіг уведено маловідомі й раніше невідомі іншомовні джерела, історичні документи та факти, що стосуються особливостей інтеркультурної освіти в Італійській Республіці.

4. Значущість результатів дослідження для науки і практики та можливі шляхи їх використання

Основні положення й висновки дослідження, уточнена термінологія та проаналізована джерельна база можуть використовуватися для розробки й удосконалення змісту навчальних курсів з історії педагогіки та порівняльної педагогіки, які викладаються в рамках бакалаврської та магістерської підготовки майбутніх учителів у ЗВО України. Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлений можливістю використання його результатів для здійснення подальшої науково-дослідницької роботи щодо розвитку інтеркультурної освіти у процесі модернізації вітчизняної системи освіти.

5. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Основні положення дисертаційного дослідження відображено у 8 публікаціях, 7 із них одноосібні: 1 одноосібна монографія, 3 статті в наукових фахових виданнях України, 4 праці апробаційного характеру.

6. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, сформульованих у дисертації, забезпечуються логічною структурою роботи. Дисертація є завершеним самостійним дослідженням, яке складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Логічну структурованість роботи забезпечують висновки та узагальнення.

У дисертації достатньо переконливо актуалізовано педагогічний досвід інтеркультурної освіти в Італійській Республіці та окреслено перспективи його впровадження в сучасну вітчизняну систему освіти.

Дисертаційна робота за своїм змістом і формою є завершеним дисертаційним дослідженням, виконаним із дотриманням вимог положень щодо академічної доброчесності.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Зазначене дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають важливе теоретичне і практичне значення для розв'язання завдань удосконалення інтеркультурної освіти в сучасних умовах розвитку вітчизняного суспільства.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу в цілому, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання:

1. З метою кращого ознайомлення академічної спільноти з процесом пошуку та перевірки емпіричних досліджень, спрямованого на виявлення переважаючих цілей, методів, змісту й ризиків інтеркультурної освіти, варто було б подані в додатках А і Б матеріали перекласти українською мовою.

2. Дисертанткою проаналізовано проблему інтеркультурності з позицій філософів, соціологів, культурологів, психологів та педагогів. На наш погляд, для візуалізації спільного й відмінного в підходах до розгляду основного поняття дослідження варто було б представити зведену таблицю як результат

порівняльного аналізу тлумачень понять «інтеркультурність» та «інтеркультурна освіта».

3. У роботі широко представлені змістові засади інтеркультурної освіти в закладах вищої освіти. А середній і професійній освіті не приділено належної уваги. А даний аспект, як нам видається, збагатив би дисертаційну роботу.

4. У дисертаційному дослідженні подано методи інтеркультурної освіти в Італійській Республіці. Але водночас незрозумілим є для кого вони: для здобувачів середньої чи вищої освіти. Варто було б диференціювати пропоновані методи.

5. Розділ 3 дисертаційного дослідження присвячений розгляду перспектив використання елементів прогресивного досвіду в Україні. На нашу думку, доцільніше було б виокремити в розділі два підрозділи: у першому – представити організаційно-педагогічні засади інтеркультурної освіти, а другому – запропонувати рекомендації щодо імплементації прогресивного італійського досвіду інтеркультурної освіти в Україні.

Зазначені зауваження носять дискусійний характер та не зменшують наукового значення дисертації О. В. Тригубчак. Робота є самостійною і завершеною, виконаною з дотриманням вимог академічної доброчесності, розширює та збагачує знання про інтеркультурну освіту Італійської Республіки.

8. Загальний висновок

Дисертаційне дослідження **«Організаційно-педагогічні засади інтеркультурної освіти в Італійській Республіці»** є завершеним, самостійним науковим дослідженням педагогічної проблеми. Робота має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки та практики. Дисертація відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка Олена Валеріївна

Тригубчак заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувачка кафедри іноземних мов
Сумського національного
аграрного університету

Тетяна КЛОЧКОВА

